

Noam Chomsky

AUTOR PUBLIKÁCIE
HEGEMONY OR SURVIVAL
(OVLÁDNUŤ, ALEBO PREŽIŤ)

INTERVIEW
S DAVIDOM
BARSAMIANOM

Imperiálne ambície

ROZHOVORY O SVETE PO 11. SEPTEMBRI

NOAM CHOMSKY
Imperiálne ambície

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 4.

Noam Chomsky

INTERVIEW
S DAVIDOM
BARSAMIANOM

Imperiálne ambície

ROZHOVORY O SVETE
PO 11. SEPTEMBRI

Copyright © 2005 by Aviva Chomsky and David Barsamian
Translation © 2008 by Igor Kšiňan
Cover design © 2008 Dušan Babjak
Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava
e-mail: vsst@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z anglického originálu Noam Chomsky and David Barsamian: Imperial Ambitions,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Metropolitan Books, Henry Holt and Company, LLC, New
York, roku 2005, preložil Igor Kšiňan
Register spracoval Igor Kšiňan
Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNA Press
Vydanie prvé
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-297-9

Obsah

Úvod 7

Imperiálne ambície 9

Paralelný jazyk 18

Zmena režimu 31

Agresívne vojny 44

Dejiny a pamäť 59

Doktrína dobrých úmyslov 72

Intelektuálna sebaobrana 86

Demokracia a vzdelanie 103

Je možný aj inakší svet 111

Disident Washingtonského konsenzu (Eduard Chmelár) 121

Úvod

Často sa ma pýtajú, aké to je, robiť rozhovor s Noamom Chomským. Za viac ako dvadsať rokov, čo s ním pracujem, som sa naučil niekoľko vecí. Jedna z nich je, že musím byť na rozhovor pripravený a klásť otázky v istom poradí dôležitosti. Ďalšia, že musím pozorne počúvať, pretože nikdy neviem, ktorým smerom sa rozhovor zvrtnie.

Chomsky svojím jemným hlasom prináša množstvo poznatkov a analýz. Má neuveriteľnú schopnosť: vie extrahovať zo záplavy informácií, vie syntetizovať. Nič mu neujde. V jednom rozhovore spomenul, ako roku 1988 z americkej lode Vincennes (USS Vincennes) zostrelili iránske civilné lietadlo. Ohromilo ma, že čerpal, ako vysvitlo, z *Naval Institute Proceedings*, teda zo Správ amerického námorného inštitútu.

Roku 1986 som začínal vysielanie v *Alternative Radio* sériou Chomského rozhovorov a odvtedy sme spoluprácu nikdy neprerušili. Predkladanú sériu rozhovorov sme väčšinou robili v Chomského pracovni v MIT (Massachusettský technologický inštitút). Otázky som mu neposlal vopred. Pre toto vydanie sme prepisy rozhovorov zredigovali, otázky aj odpovede rozšírili a pridali poznámky.

Takže aké to je, robiť rozhovor s Chomským? Znamená to rozprávať sa s niekým, kto stále opakuje, že nie je až také ťažké porozumieť pravde a vedieť, ako konať. Je to osobnosť, stelesňujúca v sebe vlastnosti, ktoré by mali byť vlastné všetkým intelektuálom. Pranie ruje tých, čo sa skláňajú pred mocou, obviňujú iných, ale vlastnej zodpovednosti sa vyhýbajú.

Chomsky nás zoznamuje s topografiou a vytyčuje kurz. Po konkrétnom teréne sa už musíme pohybovať sami. Dúfam, že predkladané rozhovory podnietia myslenie, rozprúdia výmenu názorov, ale predovšetkým povzbudia ľudí konať.

Moju osobitnú vďaku si zasluhujú Anthon Arнове, druh, priateľ a redaktor par excellence, Sara Bershtelová, vydavateľka a redaktorka par excellence, Elaine Bernardová za veľkodušnosť, Gregg Gigg za námety, nezisková a nekomerčná rozhlasová stanica spoloočenstva KGNU, David

Peterson, Chris Peterson a Dale Wertz za spoluprácu pri výskume, Bev Stohl za to, že vyhovel mojim početným požiadavkám, Martin Voelker za odbornú pomoc a priateľský vzťah a Noam Chomsky za solidaritu, trpezlivosť a veľký zmysel pre humor.

Niektoré pasáže z predkladaných rozhovorov boli publikované v rozličných formách v časopisoch *Socialist Review*, *Monthly Review*, *The Progressive*, *The Sun* a *Z*.

David Barsamian
Boulder, Colorado, júl 2005

Imperiálne ambície

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

(22. MAREC 2003)

Aké sú dôsledky amerického vpádu do Iraku a okupácie tejto krajiny v tamojšom regióne?

Nazdávam sa, že nielen Irak, ale celý svet správne vníma americký vpád ako pokusného kráľika pri zavádzaní novej normy na použitie vojenskej sily. Biely dom túto novú normu v hlavných črtách sformuloval v septembri 2002, keď vyhlásil novú Národnú bezpečnostnú stratégiu Spojených štátov amerických.¹ V správe sa uvádzala vo svete absolútne nová a nezvyčajná doktrína použitia vojenskej sily a nie je náhoda, že búchanie do vojenských bubnov sa začalo presne vtedy, keď bola správa zverejnená.

Nová doktrína nehovorila o vojne prvého úderu (*preemptive war*), čo by sa horko-ťažko dalo interpretovať ako aplikácia Charty Spojených národov, išlo skôr o doktrínu, ktorá nemala nijaké opodstatnenie v medzinárodnom práve, teda o preventívnu vojnu (*preventive war*). To značí, že Spojené štáty budú vládnuť svetu silou, a ak by sa vyskytlo nejaké spochybnenie ich dominancie, či už vzdialené, vymyslené, imaginárne alebo akékoľvek iné, Spojené štáty majú právo toto spochybnenie zničiť, skôr ako sa stane hrozbou.

Ak chcete zaviesť novú normu, musíte niečo urobiť. Pravdaže, nie každý štát má potenciál vytvoriť čosi, čo sa nazýva nová norma. Takže ak India podnikne inváziu do Pakistanu, aby zastavila obľudné zverstvá, neuskutoční sa to na základe nejakej normy. Ak však Spojené štáty bombardujú z pochybných dôvodov Srbsko, to sa už robí na základe nejakej normy.

Najľahšie sa nová norma, napríklad právo na preventívnu vojnu, za-

1 White House, *The National Security Strategy of the United States of America* (Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov amerických), vydané 17. septembra 2002, dostupné na adrese <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>.

vedie tak, že sa vyberie úplne bezbranný cieľ, ktorý možno najväčšou vojenskou silou v ľudskej histórii ľahko premôcť. Isteže, ak to chcete urobiť – prinajmenšom v očiach svojho vlastného obyvateľstva – dôveryhodne, musíte ľudí vystrašiť. Bezbranný cieľ musíte charakterizovať ako desivú hrozbu pre naše životy, ktorá bola zodpovedná za 11. september a ide na nás zaútočiť aj v budúcnosti atď. A v prípade Iraku to naozaj tak bolo. Washington dosiahol pozoruhodný propagandistický úspech – nepochybne sa dostane do histórie –, keď sa mu vďaka neobyčajnému úsiliu podarilo presvedčiť Američanov ako jediných na svete, že Saddám Husajn bol nielen obluda, ale predstavoval aj hrozbu našej existencii. Polovica obyvateľov Spojených štátov uverila, že Saddám Husajn bol na útku z 11. septembra 2001 „osobne zaangažovaný“.²

Všetko to do seba zapadá. Doktrína bola vyhlásená, norma zavedená vďaka veľmi ľahkému prípadu, obyvateľstvo v panickom strachu ako jediné na svete verí, že vo vzduchu visí fantastická hrozba jeho existencii, a preto – v sebaobrane – ochotne podporuje vojenský zásah. Ak toto všetko teda veríte, vpád do Iraku je naozaj sebaobranou, hoci v skutočnosti táto vojna je učebnicovým príkladom agresie s cieľom urobiť si predpolie na ďalšiu agresiu. Keď sa vám podarí zvládnuť ľahký prípad, môžete prejsť na ťažšie.

Väčšina ľudí na svete sa ostro stavia proti vojne, pretože vidí, že nejde len o útok na Irak. Mnohí ľudia ju vnímajú správne: Spojené štáty jasne dali najavo, že urobíte lepšie, ak sa budete mať na pozore, inak by ste mohli nasledovať vy. Preto mnoho ľudí, ba pravdepodobne väčšina svetovej populácie, dnes považuje Spojené štáty za najväčšiu hrozbu svetovému mieru. Georgeovi Bushovi sa podarilo za rok zmeniť Spojené štáty na krajinu, ktorej sa ľudia obávajú, ktorú nemajú radi a dokonca ju nenávidia.³

Na Svetovom sociálnom fóre v Porto Alegre v Brazílii, ktoré sa konalo vo februári 2003, ste opísali Busha a ľudí okolo neho ako „radikálnych nacionalistov“, ktorí sa angažujú v „imperiólnom násilí“.⁴ Líši sa súčasný režim vo Washingtone v niečom podstatnom od predchádzajúcich?

2 Linda Feldmann, *Christian Science Monitor*, 14. marec 2003.

3 Peter Ford, *Christian Science Monitor*, 11. september 2002. Pozri aj prieskumy verejnej mienky uvedené v Noam Chomsky, *Hegemony or Survival* (Ovládnuť, alebo prežiť), Owl Books, 2004.

4 Noam Chomsky, *Confronting the Empire* (Zoči-voči impériu), 2. február 2003, dostupné na adrese <http://www.chomsky.info/talks/20030201.htm>.

Bude dobré pozrieť sa na to z historického hľadiska, takže prejdime na opačnú stranu politického spektra ku Kennedyho liberálom. Roku 1963 vyhlásili doktrínu, ktorá nie je veľmi nepodobná Bushovej Národnej bezpečnostnej stratégii. Dean Acheson, uznávaný skúsený štátnik a hlavný poradca Kennedyho administratívy, mal prednášku pre Americkú spoločnosť pre medzinárodné právo, v ktorej vyhlásil, že Spojeným štátom nestojí v ceste nijaká „právna prekážka“, ak budú reagovať na spochybnenie svojej „sily, postavenia a prestíže“.⁵ Veľmi významné je načasovanie tohto vyhlásenia. Urobil ho tesne po kubánskej kríze z roku 1962, ktorá priviedla svet na okraj jadrovej vojny. Kubánska kríza bola výsledkom kampane medzinárodného terorizmu zameranej na zvrhnutie Castra, čo sa teraz nazýva zmena režimu; na základe toho si Kuba obranu zabezpečila tak, že na svoje územie dala dopraviť ruské rakety.

Acheson dôvodil, že Spojené štáty majú právo na preventívnu vojnu proti čo i len spochybneniu svojho postavenia a prestíže, i keby dokonca ani nešlo o hrozbu ich existencii. Takáto formulácia bola dokonca ešte razantnejšia ako Bushova doktrína. Na druhej strane však treba povedať, že to boli slová Deana Achesona pred Americkou spoločnosťou pre medzinárodné právo, nešlo o oficiálne politické vyhlásenie. Národná bezpečnostná stratégia je oficiálne politické vyhlásenie, nielen vyhlásenie oficiálneho politického predstaviteľa, a je nezvyčajne bezočivé.

Heslo, ktoré sme počúvali na politických zhromaždeniach, znelo „Ne-prelievajte krv pre ropu!“ Často sa hovorí o rope ako hlavnom dôvode amerického vpádu do Iraku a jeho okupácie. Do akej miery je ropa životne dôležitá pre americkú stratégiu?

Bezpochyby je životne dôležitá. O tom nemôže pochybovať nijaký zdravo rozmýšľajúci človek. Od druhej svetovej vojny je Perzský záliv oblasťou, kde sa produkuje najviac energetických zdrojov, a predpokladá sa, že ňou ostane ešte aspoň počas jednej generácie. Nachádzajú sa tam hojné strategické zdroje a materiálne bohatstvo. Irak je pre túto oblasť najdôležitejší. Vlastní druhé najväčšie zásoby ropy na svete, iracká ropa je ľahko dostupná a lacná. Ak máte kontrolu nad Irakom, máte veľmi silnú páku na určovanie cien a ťažobných kvót (ani privysoko, ani prinízko), čím môžete otriastať postavenie OPEC-u (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu) a tak rozšíriť svoj vplyv na celý svet. Nemá to nič spoločné

5 Dean Acheson, *Proceedings of the American Society of International Law* (Správy Americkej spoločnosti pre medzinárodné právo), č. 13/14 (1963).

s prístupom k ropu, ktorá by sa mala dovážať do USA, tu ide o kontrolu nad ropou.

Keby sa Irak nachádzal niekde v strednej Afrike, neboli by si ho vybrali pri aplikácii novej doktríny o použití sily ako pokusného králik. Toto však nestojí za konkrétnym načasovaním súčasnej operácie v Iraku, pretože kontrola nad stredovýchodnou ropou sa trvalo nachádza v centre pozornosti.

Dokument Ministerstva zahraničných vecí USA z roku 1945 (A 1945 State Department document on Saudi Arabia Oil) hovorí o Saudskej Arábii ako o krajine „s obrovským strategickým potenciálom a s najväčšími náleziskami surovín v dejinách“.⁶ Spojené štáty dovážajú z Venezuely značné množstvo ropy, 15 %.⁷ Ropu dovážajú aj z Kolumbie a Nigérie. Z hľadiska Spojených štátov sú všetky tieto tri štáty problematické, vo Venezuele vládne Hugo Chávez, v Kolumbii doslova zúri občianska vojna a v Nigérii sú zasa povstania a štrajky. Čo si o tom myslíte?

Všetko, čo ste povedali, je pravda. Spojené štáty chcú mať do oblastí, ktoré ste spomenuli, prístup. Nad Stredným východom však chcú mať kontrolu, no prinajmenšom podľa spravodajských plánov sa Washington hodlá viac spoliehať na zdroje z atlantickej panvy, ktoré považuje za stabilnejšie, menovite na západnú Afriku a západnú pologuľu, ktoré sú pod väčšou americkou kontrolou ako problematická oblasť Stredného východu. Takže také alebo onaké narušenie statu quo v týchto oblastiach predstavuje vážnu hrozbu, a pravdepodobne sa dožijeme ďalšej epizódy podobnej Iraku, najmä ak sa okupácia bude vyvíjať tak, ako dúfajú civilní stratégovia v Pentagoné. Ak pôjde o ľahké víťazstvo, ktoré si nebude vyžadovať veľa bojov a Washingtonu sa podarí ustanoviť novú vládu, ktorú bude nazývať „demokratickou“, posmelí ho to, aby podnikol ďalšiu intervenciu.

Sú viaceré možnosti. Jedna z nich je oblasť Ánd. Spojené štáty majú teraz všade v Andách základne a vojakov. Kolumbia a Venezuela, najmä však Venezuela, sú dôležitými producentmi ropy, ropa je aj v Ekvádore a Brazílii. Ďalšou možnosťou je Irán.

6 *Foreign Relations of the United States* (Zahraničné styky Spojených štátov), 1945, zv. 8, s. 45.

7 Andy Webb-Vidal, *Financial Times* (Londýn), 14. január 2005.

Keď hovoríme o Iráne, Bushovej administratíve neradil nikto iný len, ako ho Bush nazýva, „muž mieru“ Ariel Šaron, a to aby išiel na Irán „hneď nasledujúci deň“, ako Spojené štáty skončia akciu v Iraku.⁸ Čo povieť na Irán ako na jeden zo štátov „osi zla“ a zároveň krajinu s veľkými ropnými ložiskami?

Pokiaľ ide o Izrael, Irak ho nikdy veľmi nezaujímal. Považoval ho za slabošský štát. Irán je však iná vec. Irán má väčšiu vojenskú a hospodársku silu. Izrael už roky nabáda Spojené štáty, aby si vzali Irán na mušku. Irán je pre Izrael priveľký na to, aby mohol naň zaútočiť, chcú, aby to urobili veľkí chlapi.

Je celkom možné, že táto vojna je už na spadnutie. Existujú správy, že pred rokom bolo 10 % izraelských vzdušných síl trvalo umiestnených na veľkej americkej vojenskej základni vo východnom Turecku, odkiaľ robili prieskumné lety nad iránskymi hranicami. Navyše máme dôveryhodné správy, že Spojené štáty, Turecko a Izrael sa usilujú dostať do pohybu azerbajdžanských nacionalistov v severnom Iráne.⁹ To značí, že americko-turecko-izraelské spojenectvo v tamojšej oblasti môže viesť k rozpadu Iránu, ba dokonca k vojenskému útoku, hoci vojenský útok sa uskutoční len vtedy, keď bude záruka, že Irán je v podstate bezbranný. Nenaпадnú nikoho, o kom predpokladajú, že bude schopný protiútok.

Keď si uvedomíme, že Spojené štáty majú vojenské základne v Afganistane, v Iraku, ale aj v Turecku, Irán je obkľúčený. Spojené štáty majú základne roztrúsené aj v Strednej Ázii. Nebude táto skutočnosť nútiť Irán, ak už nevlastní jadrové zbrane, aby ich na svoju obranu vyvinul?

Je to veľmi pravdepodobné. A máme aj malý dôkaz: izraelské bombardovanie reaktora v irackom Osiraku roku 1981 pravdepodobne podnietilo a možno iniciovalo iracký vývoj jadrových zbraní.

Nebol už takýto vývoj rozbehnutý?

Stavali jadrovú elektrárňu, no nikto nevie akú veľkú. V tom čase bol vedúcim oddelenia fyziky na Harvarde tuším známy jadrový fyzik Richard Wilson, urobil po bombardovaní prieskum na mieste. Wilson

8 Stephen Farrell, Robert Thomson a Danielle Haas, *The Times* (Londýn), 5. november 2002.

9 Robert Olsen, *Middle East Policy*, 9 (Politika na Strednom východe), č. 2 (jún 2002).